

Πρώτη συνάντησι

Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Γιατί ὁ Φρόυδ σήμερα; Ἀπάντησι: Διότι εἶναι ἀναγκαῖα ὅσο ποτὲ ἡ ματιὰ μέσα μας καὶ ἡ ἐσωτερικώτερη αἴσθησι τοῦ ἄλλου. Αὐτὸ ποὺ λέμε καὶ ἐνσυναίσθησι. Στὴν ἐνσυναίσθησι νοιώθω τὰ αἰσθήματα τοῦ ἄλλου ἐντός μου. Τὴν ὥρα ποὺ ἡ κοινωνία πάει νὰ γίνῃ συναλλαγή, νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀπλῶς οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ ἔρχονται σὲ πρὸ οὐσιαστικῆ ἐπαφῆ μεταξύ τους, καὶ οἱ σχέσεις γίνονται ἐξωτερικές, ἔχει σημασία νὰ ξαναθυμηθοῦμε τὸν Φρόυδ.

Τὰ φαινόμενα βίας ποὺ πυκνώνουν στὴν ἐποχὴ μας δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσι ὅτι ξανακερδίζει ἔδαφος τὸ φυσικὸ στοιχεῖο ἐπάνω στὸ ψυχικόν, ὁπότε ἡ βαναυσότης τείνει νὰ γίνῃ ἀνθρωπολογικὰ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σχέσι στὴν ὁποία οἰκοδομεῖται ὁ πολιτισμός. Δηλαδή, τὸ ἐνστικτῶδες ἐλευθερώνεται καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἀνθρωπινότητος ὑπο-

χωρεῖ, γιὰ νὰ δώσῃ χῶρο στὴν βία εἰς βάρος τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Πρόκειται γιὰ ἐλάττωσι τῆς ἀνθρωπινότητος ποὺ φθάνει σὲ σημεῖο νὰ πνίγη καὶ αὐτὴ τὴν φωνὴ ἀντιδράσεως γιὰ ὅσα κάνουν ζωώδη τὴν ἀνθρώπινη συνύπαρξι.

Τὸ γεγονός ὅτι σήμερα ἀνοίγουν τὰ στόματα σημαίνει πὼς μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐκκωφαντικὴ ἐπικοινωνία καὶ δημοσιότητα ὑφίσταται ἓνας πανίσχυρος μηχανισμὸς ἀποκρύψεως καὶ πὼς στὴν ἴδια τὴν κοινωνικὴ μας συγκρότησι διαδραματίζει μεγάλο ρόλο ἡ ἀπόκρυψι. Ἐνας ποὺ ἀντελήφθη καὶ ἐνεβάθυνε στὸ θέμα εἶναι ὁ Φρόυδ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεκάλυψε τὰ καταφύγια τῶν ἀποκρύψεων στὸ ἀσυνεῖδητο. Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀποκρύψεως εἶναι πολὺ πιὸ καταχθόνιος ἀπὸ τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβολὴ σιωπῆς μέσα στὶς κοινωνίες. Ἀκόμη καὶ σήμερα, ὅπου μιλοῦν ὅλοι καί, ὑποτίθεται, λένε τὰ πάντα. Ἐκεῖνος ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἔδωσε τὴν δυνατότητα στὴν φωνὴ τῶν ὑπογείων νὰ ἀκουσθῇ ἦταν ὁ Φρόυδ. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ μεγάλη του συνεισφορὰ στὴν ἀνθρωπότητα, γιὰ τὴν ὁποία ἡ ἀπόκρυψι συνιστᾷ ἰσχυρὴ δομὴ ἀσφαλείας ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἐκεῖνος ἀνεκάλυψε ἀκριβῶς τὸ πε-

δίο πού παιζόταν αυτό τὸ παιχνίδι καὶ τὸ ὠνόμασε ἀσυνείδητο.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἀξίζει νὰ σταθοῦμε σὲ ὅσα λέει ὁ Τζώρτζ Στάινερ γιὰ τὸν Φρόυδ σὲ ἓνα βιβλίο του πού κυκλοφόρησε στὴν Ἑλλάδα πολὺ πρόσφατα μὲ τίτλο: Ἔνα μακρὺ Σάββατο (ἐκδ. Δῶμα). Ἔχει ἐνδιαφέρον, γιατί ὁ Στάινερ δὲν εἶναι τυχαῖος ἄνθρωπος. Εἶναι κάποιος ὁ ὁποῖος πολλὲς φορὲς εὐστοχεῖ καὶ κυρίως προσέχει. Ἀλλὰ ἐδῶ πρόκειται γιὰ συνέντευξι πού τοῦ παίρνει μία γαλλίδα δημοσιογράφος, ἡ Λὼρ Ἀντλέρ, καὶ οἱ συνεντεύξεις δὲν ἔχουν τὴν ἀυστηρότητα τοῦ γραπτοῦ. Ἑβραῖος ὁ Στάινερ, Ἑβραῖα ἡ δημοσιογράφος, Ἑβραῖος ὁ Φρόυδ. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι μεταξύ τους εἶναι πολὺ σκληροί, ἐξ ἴσου σκληροί μὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπέναντι στοὺς Ἕλληνας. Ἐκεῖ ὁ Στάινερ λέει γιὰ τὸν Φρόυδ, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ὅτι κάπου μᾶς ἐξαπάτησε. Λέει, «ἔρχεται ἀπὸ κοντὰ ὁ κύριος Φρόυδ γιὰ νὰ μᾶς πάρη καὶ τὰ ὄνειρα». Ὁ Φρόυδ ἄρπαξε τὰ ὄνειρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ οἰκειοποιήθηκε μ' ἓναν τρόπο ὁ ὁποῖος δὲν ἀφήνει οὔτε νὰ ὄνειρευτοῦμε πιά.

Βεβαίως, ὁ Φρόυδ δὲν ἔκανε καμμία ὑφαρπαγὴ ὀνειρῶν, ἀλλὰ στὰ ὄνειρα ἀνεκάλυψε

κάτι πού δέν ἤξερε ἡ ἀνθρωπότητα. Ἄνεκάλυψε τὸν μηχανισμό τοῦ κρυψίματος στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, περιέγραψε δὲ τὸν μηχανισμό αὐτὸν στὸ πολὺ σημαντικό ἔργο του, τὴν *Ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων*, τὸ ὁποῖο δημοσιεύθηκε μὲ χρονολογία 1900, ἂν καὶ εἶχε κυκλοφορήσει τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1899. Συζητῶντας λοιπὸν ὁ Στάινερ κατὰ πόσον ὁ 20ὸς αἰῶνας μίκρυνε ἠθικὰ τὸν ἄνθρωπο, παρατηρεῖ: «Κατὰ τὴν γνώμη μου ὁ Φρόυδ εἶναι ἓνας σπουδαῖος συγγραφέας τῆς γερμανικῆς γλώσσας καὶ εἶναι πολὺ σημαντικό ὅτι ἔλαβε τὸ βραβεῖο Γκαῖτε, ἓνα βραβεῖο λογοτεχνικό». Δηλαδή ὡς ἐπιστήμονας εἶναι τίποτα, ἀλλὰ ὡς λογοτέχνη τὸν δεχόμαστε, καθὼς τὰ βιβλία του ἦταν ὑποδείγματα ἀναπτύξεως τοῦ στοχασμοῦ. Καὶ συνεχίζει: «Εἶναι ἓνας κορυφαῖος ἀφηγητῆς μύθων καὶ σπουδαῖος φίλος τῶν Ἑβραίων ἀστῶν κυριῶν τῆς Βιέννης τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ πλέον κανεὶς δέν συναντᾷ ἀνθρώπους πού νὰ μοιάζουν στὸν λεγόμενο ἀσθενῆ τοῦ Φρόυδ». Δηλαδή ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖο περιγράφει ὁ Φρόυδ ὡς ἀσθενῆ του δέν ὑπάρχει. Εἶναι προσωπική του φαντασίωσι. Κανεὶς δέν συνάντησε ποτὲ ἄνθρωπο πού νὰ τὸν γιάτρευε ἢ ψυχανάλυσι. Ἀντίθετα,

ὅπως λέει ὁ Κάρλ Κράους, συγγραφέας τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, διάσημος γιὰ τοὺς ἀφορισμούς του, ἡ ψυχανάλυσι «εἶναι ἡ μόνη θεραπεία πού ἐπινοεῖ τὴν ἀρρώστια της». Δηλαδή, θεραπεύει κατὰ φαντασίαν. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, ὁ Κάρλ Κράους λέει κάτι λίγο διαφορετικὸ στὸν ἀφορισμὸ 321: «Ψυχανάλυσι εἶναι ἡ ψυχασθένεια ἡ ὁποία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της θεραπεία της». Ὁ Στάινερ μᾶλλον τὸ ἀνέφερε ἀπὸ μνήμης, παραλλάσσοντάς το ὅπως τοῦ πήγαινε. Ἄλλο ὅμως «ἡ θεραπεία πού ἐπινοεῖ τὴν ἀρρώστια της» καὶ ἄλλο «ἡ ψυχανάλυσι εἶναι ἡ ψυχασθένεια ἡ ὁποία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό της θεραπεία της», δηλαδή, εἶναι μία ἀρρώστια πού κοιτάζοντας τὸν ἑαυτό της ὀνομάζει τὴν ἀρρώστια της καὶ τὴν θεραπεία της.

Νομίζω, τὸ εὐφυολόγημα εἶναι χοντρό, ὄχι ἀπλῶς ὑπερβολικό. Στὴν πραγματικότητα δὲν πηγαίνει πέρα ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις πού θὰ μπορούσε νὰ μᾶς προκαλέσει, κάτι τὸ ὁποῖο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Κράους, ὅταν παρακάτω σημειώνη: «Οἱ ψυχαναλυτὲς βάζουν χέρι στὸ ὄνειρό μας, σὰν νὰ ἦταν ἡ τσέπη μας». Ἀλλὰ καὶ ὁ Στάινερ, στὰ ἀμέσως προηγούμενα δικά του, θὰ προσθέσει: «Νὰ βγάξης τὰ ἐσώψυ-

χά σου, ὅπως λέμε, καί νά τὰ παραδίδης στὸν ἄλλον ἔναντι χρηματικοῦ ἀνταλλάγματος, μού προκαλεῖ ἀγανάκτησι». Καί: «Ὁ ἄνθρωπος πού πιστεύει στὸν Θεὸ μπορεῖ τοῦλάχιστον νά πῆ ὅτι αὐτὸς πού τὸν ἀκούει εἶναι ὁ Θεός. Καθόλου ἄσχημα, σωστά; Καί ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ πληρωμὴ μὲ τὴν ὥρα ἤ, ὅπως ὁ Λακάν, μὲ τὸ πεντάλεπτο, ἔτσι δὲν εἶναι;». Τὸ προχωράει δηλαδὴ περισσότερο, γιὰ νά μειώσῃ καὶ τὴν δουλειὰ τοῦ Φρόυδ. Ὁ Φρόυδ ἔκανε, σὰν ὄλους τοὺς γιατρούς, μία δουλειά. Ὅπως πᾶμε στὸν παθολόγο ἢ στὸν ὀδοντίατρο, ἔτσι πῆγαινες καὶ στὸν Φρόυδ. Ἀπλῶς, ἐπειδὴ αὐτὸ πού θεράπευε δὲν τὸ ἔπιανες, ὅπως πιάνει ὁ ὀρθοπαιδικὸς τὸ σπασμένο χέρι, ὁ Στάινερ θεωρεῖ ὅτι δὲν ἐδικαιούτο ἀμοιβῆς. Ἄλλὰ ἀμέσως πιὸ κάτω λέει: «Δὲν ἀρνοῦμαι ἐπ' οὐδενὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Φρόυδ ἦταν γίγαντας – προφανῶς καὶ ἦταν γίγαντας! Ἄλλαξε ριζικὰ τὸν πολιτισμὸ μας. Ἄλλὰ ἐὰν σήμερα ἔχῃ πάψῃ νά ὑπάρχῃ ἰδιωτικὴ ζωὴ, ἂν σήμερα οἱ ἄνθρωποι μοστράρουν παντοῦ τὴν σεξουαλική τους ζωὴ, ἂν ὑπάρχουν τηλεοπτικὰ προγράμματα ὅπου ἄνδρες καὶ γυναῖκες κάνουν ἔρωτα γυμνοὶ μπροστὰ σὲ ἑκατομμύρια τηλεθεατές, ἂν ἡ ἐξομολόγησι, ἡ ἐκμυστήρευσι ἔχῃ καταστῆ

προϋπόθεσι για νά μπορῆς νά κουβεντιάσης
 οτιδήποτε, για ὅλα αὐτὰ ὁ Φρόυδ φέρει τερά-
 στια εὐθύνη. Καί εἶναι εἰρωνεία, διότι ὁ ἴδιος
 ἦταν ὁ πιό πουριτανὸς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου». Ἔτσι νομίζει ὁ Στάινερ, ἀλλὰ ἡ κρίσι του δὲν
 ἰσχύει... Ὁ Φρόυδ εἶχε συνειδησι τῶν προβλη-
 μάτων πού δημιουργοῦσε ἡ θεωρία του, τοῦ
 τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο χτίζουσι τὸν ἐσωτερικό
 τους ἑαυτὸ οἱ ἄνθρωποι, καί μιλοῦσε ἀναλό-
 γως. «Τοῦτο βέβαια δὲν σημαίνει ὅτι δὲν τὸν
 διαβάξω μὲ θαυμασμό καὶ πάθος», καταλή-
 γει ὁ Στάινερ. «Ἀλλὰ ἡ ἰδέα νά πάω σέ κά-
 ποιον καὶ νά τοῦ διηγῶμαι τίς βρωμιές μου;
 Ὅχι, εὐχαριστῶ!».

Δηλαδή πρόκειται για ἓνα θυμὸ ὁ ὁποῖος
 συνυπάρχει φθονερά μὲ μεγάλο θαυμασμό.
 Συνηθισμένη στάσι ἀπὸ ἄνθρώπους ὅπως ὁ
 Στάινερ πού ξέρουσι ὅτι δὲν μποροῦν νά πᾶνε
 στὰ ἄκρα τὴν σκέψι τους. Χαρακτηρίζει μὲν
 τὸν Φρόυδ γίγαντα, ἀλλὰ δὲν ἀντέχει νά μὴν
 τοῦ βρῆ μία ἀδυναμία ἢ ὁποῖα νά τὸν κἀνη γί-
 γαντα μὲ πολλὰ ἐρωτηματικά. Καί πού τὸν
 κἀνει νά πῆ παρακάτω: «Ἀναμφίβολα ὑπάρ-
 χει ἓνα ὑποσυνειδητο σεξουαλικὸ στοιχεῖο
 στὰ ὄνειρα καὶ ὁ Φρόυδ εἶχε τὴν μεγαλοφυῖα
 νά ἐντοπίση τὰ ἴχνη του, τίς σκοτεινές δια-

δρομές του. Θα σ'ās φέρω ὅμως ἕνα παράδειγμα, ἕνα ἀπὸ μυριάδες, πὸ ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ ὄνειρα ἐμπεριέχουν ἐπὶ πλέον καὶ στοιχεῖα ἱστορικὰ καὶ συντυχιακά. Τὸ συγκεκριμένο περιστατικὸ περιγράφεται στὰ ἀρχεῖα μιᾶς γιατροῦ πὸ εἶχε ἐγκατασταθῆ στὸ Βερολῖνο τὸ 1933-1934. Τὴν ἐπισκέπτεται ἕνας ἀσθενὴς καὶ τῆς λέει “Δὲν ξέρω τί συμβαίνει, δὲν μπορῶ πλέον νὰ σηκῶσω τὸ δεξί μου χέρι. Εἶναι φρικτό”». Ἡ γιατρὸς ζητεῖ τὴν συμβουλή τοῦ Φρόυδ, ὁ ὁποῖος τῆς ἐξηγεῖ ὅτι πρόκειται γιὰ κλασικὴ περίπτωση φόβου τοῦ εὐνουχισμοῦ». Καὶ ὁ Στάινερ: «Μπουρδες! Πολὺ ἀπλᾶ, ἦταν ὁ φόβος τοῦ ὑποχρεωτικοῦ χιτλερικοῦ χαιρετισμοῦ στὸν δρόμο, ἦταν ὀλοφάνερο». Νὰ δεχθοῦμε ἀπολύτως τὴν ἐξήγησι τοῦ Στάινερ, μόνον πὸ γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ὁ χιτλερικός χαιρετισμὸς ἰσοδυναμοῦσε συμβολικὰ μὲ εὐνουχισμό. Δηλαδή, χωρὶς νὰ καταλαβαίνῃ ὁ Στάινερ λέει ἀκριβῶς αὐτὸ πὸ ἐνετόπισε ὁ Φρόυδ, μιλῶντας γενικὰ. Χαιρετῶντας χιτλερικά, ὁ ἄνθρωπος εἰσέπραττε ἀσυνείδητα πὸς καταργοῦσε τὸν ἑαυτὸ του στὴν πιὸ ριζικὴ μορφή τῆς ὑπάρξεώς του – ὅτι τὸν εὐνοῦχιζαν. Ὁ Στάινερ θαυμάζει καὶ ζηλεύει συγχρόνως τὸν Φρόυδ, καὶ ὁποῖος νοιώ-

θαι ἔτσι καταντᾶ κάποτε ὀξύνους καὶ ἀμβλύ-
 νους ταυτόχρονα.

Ἀξίζει νὰ παρακολουθῆ κανεὶς τὴν σκέψι
 ἀνθρώπων τέτοιου τύπου, γιὰ νὰ δῆ μέχρι
 ποίου σημείου μπορεῖ νὰ φθάσουν. Διότι πιὸ
 κάτω, γιὰ νὰ λερῶση ἐντελῶς τὸν Φρόυδ, ὁ
 Στάινερ σημειώνει μὲ κακεντρέχεια ὅτι στὸ
 Μουσεῖο τοῦ Φασισμοῦ στὴν Ρώμη ὑπάρχει
 «σὲ μιὰ ὠραία προθήκη» ἡ Ἑρμηνεία τῶν
 ὀνειρώτων μὲ τὴν ἐξῆς ἀφιέρωσι τοῦ Φρόυδ:
 «Στὸν ντοῦτσε, στὸν ὁποῖο τόσα ὀφείλουμε γιὰ
 τὴν παλινόρθωσι τῆς δόξας τῆς ἀρχαίας Ἑρ-
 μης». Καὶ μὲ δικό του σχόλιο: «Ἀκριβῶς ἔτσι,
 ἀκριβῶς...». Ὅμως ἡ ἀφιέρωσι τοῦ Φρόυδ εἶ-
 ναι πάρα πολὺ προσεκτικὴ. Ἐπέλεξε τὴν ἀρ-
 χαία Ἑρμῆ, ὥστε νὰ ἀποφύγη τὸ ἰταλικὸ φα-
 σιστικὸ παρόν, καθὼς μὲ παρέμβασι τῆς ἐλ-
 ληνίδας πριγκίπισσας Μαρίας Βοναπάρτη ὁ
 Μουσολίνι ζήτησε ἀπὸ τὸν Χίτλερ νὰ πάρη ὁ
 Φρόυδ διαβατήριον γιὰ νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Γερ-
 μανίαν. Εἶναι, μ' ἄλλα λόγια, μιὰ ἀναγνώρισι
 ποὺ δὲν ξέρεις ποῦ ἀκριβῶς ἀπευθύνεται. Αὐ-
 τὸ ἔκανε «ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἄλλαξε τὸν πολιτι-
 σμὸ μας», ἕναν πολιτισμὸ ἐπὶ χιλιετίες ρίζω-
 μένον στὴν δύναμι τῆς συνειδήσεως. Γιατὶ με-
 τὰ τὸν Φρόυδ, ἡ συνείδησι ἀναλαμβάνει τὴν

εύθνη και υποχρέωσι νὰ ἀναμετρᾶται συνεχῶς μὲ τὸ σκοτεινὸ τῆς βᾶθος – τὸ ἀσυνείδητο.

Καὶ ἄλλοι μεγάλοι, τοῦ τύπου Ντοστογιέφσκυ καὶ Νίτσε, τὸ διαισθάνθηκαν καὶ προσπάθησαν νὰ διαβάσουν στὰ ὑπόγεια αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινο δρᾶμα. Πέρα δηλαδή ἀπὸ τίς συνειδητὲς ἐπιλογές, στὶς ὁποῖες προχωροῦμε μὲ βεβαιότητες ἀνεπίδεκτες ἀντιρρήσεως. Ἄλλὰ ἔμειναν στὴν διαίσθησι. Ὁ Φρόυδ ἄλλαξε τὴν ζωὴ μας διότι ἑκατομμύρια ἄνθρωποι στὸν κόσμον βοηθοῦνται πλέον ἀπὸ τὸν δρόμον ποὺ ἄνοιξε αὐτὸς καὶ οἱ μαθητὲς του. Μιλοῦμε γιὰ ἓναν ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου τὸ ἔργο παραμένει πάντα ἐπίκαιρον, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἠθικὴ του εἶναι ἡ τόλμη νὰ τὰ βάζῃ μὲ τὴν ἠθικολογίαν, ἓνα δεύτερον ἐπίπεδον ἠθικῆς τὸ ὁποῖον πλήρωσε ὁ ἴδιος ἀκριβᾶ. Δηλαδή, ἠθικὴ του ἦταν νὰ τολμᾷς νὰ τὰ βάζῃς μὲ τὴν ἰδέαν ποὺ ὁ μέσος ἄνθρωπος ἔχει γιὰ τὸ «καθὼς πρέπει». Καὶ ποὺ βεβαίως ὅταν ἄρχισε, μετὰ τὸ 1903, νὰ μιλάῃ γιὰ τὴν παιδικὴν σεξουαλικότητα τὸν καταριοῦνταν ὄλοι. Ἡ παιδικὴ σεξουαλικότητα σήμερον εἶναι κοινὸς τόπος. Ἄρκει νὰ πάρομε τὴν Πίγκλ τοῦ Γουίνικοτ (ἐκδ. Ἄρμος) καὶ θὰ διαβάσουμε περιγραφὴν ἀσύνειδου αὐ-

νανισμού από δύομισι χρονῶν κοριτσάκι. Περιγραφή από άνθρωπο ὁ ὁποῖος εἶχε κουράρει ἐξήντα χιλιάδες περιπτώσεις, τῶν βιωμάτων καὶ τῶν προβλημάτων ἑνὸς μικροῦ κοριτσιοῦ, ἀφ' ὅτου ἀπέκτησε ἀδερφάκι.

Στὸν Φρόυδ ἔχουμε κάποιον τοῦ ὁποῖου ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο εἶναι πολὺ στενὰ συνδεδεμένα μεταξύ τους, ἕναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἔργο του κάνει μία καὶ μόνο κίνησι, ἀλλὰ πάρα πολὺ κρίσιμη. Θὰ ἔλεγα, ἐφάμιλλη μ' αὐτὴ πού ἔκανε τὸ 1900 ὁ Ἄινστάιν, μιλῶντας γιὰ τὴν θεωρία τῆς σχετικότητος, ἣ ὁ Χοῦσερλ, διατυπώνοντας τὶς ἀρχές τῆς φαινομενολογίας. Παράδοξη συγκυρία, πού ἄλλαξε τὴν ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Φρόυδ δίνει τὸν λόγο στὸ ἀσυνείδητο. Δηλαδή, σὲ ἄλλο ἐπίπεδο καὶ μὲ τὸν τρόπο του, κάνει ν' «ἀνοίγουν στόματα». Ἦταν ἐκεῖνος πού εἶπε: «τελειώνουμε μὲ τὸ κρύψιμο». Ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Φρόυδ δὲν ἦταν ἠθικὸ κήρυγμα· ἦταν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψι μιᾶς σφαίρας ψυχικῆς ζωῆς ἡ ὁποία βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς λογικῆς σκέψεως, τῆς συνειδήσεως, πού λέμε. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη του συνεισφορά, μὲ τὰ μέσα καὶ τὴν μέθοδο μιᾶς αὐστηρῆς ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεως, γιὰτὶ ἦταν πολὺ ση-

μαντικός ψυχίατρος ο ίδιος, με σπουδές στην Αύστρια, αλλά και στην Γαλλία, δίπλα στον Σαρκώ και τους μεγάλους ψυχιάτρους της εποχής εκείνης.

Συνέλαβε λοιπόν και προσπάθησε να εντάξει σε σύστημα κανόνων την πραγματικότητα του άσυνείδητου, ή όποια εκ πρώτης όψεως μόνο σε σύστημα κανόνων δεν μπορεί να ένταχθῆ, ἐπειδὴ ἐν τέλει πρόκειται γιὰ ἔκνομη ἀπωθημένη ἐπιθυμία. Ὅταν λέη ἀσυνείδητο, δὲν ἐννοεῖ κάποια ἄλλη μορφή συνειδήσεως, ἀλλὰ μία πραγματικότητα ψυχική τὴν ὅποια συνιστοῦν ἰσχυρές ἀπωθήσεις. Κάτι πὺ ἔχουμε πολὺ λαχταρήσει καὶ ἀγαπήσει, ἔρχεται μιὰ στιγμή ὅπου ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι εἶναι παράνομο, ὅτι ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ κοινὴ δὲν τὸ ἀνέχονται καὶ δὲν τὸ ἀντέχουν καὶ γι' αὐτὸ τὸν λόγο φροντίζουμε νὰ τὸ ἀπωθήσουμε τόσο βαθιὰ μέσα μας, ὥστε νὰ τὸ ξεχάσουμε. Ὅμως αὐτὸ τὸ ὅποιο ξεχνᾶμε, τὸ ἀπωθημένο, ὅπου νὰ τὸ θάψης δὲν ἀφανίζεται. Παραμένει ζωντανὸ καὶ ἔχει τὸν δικὸ του τρόπο νὰ ἐμφανίζεται. Ἡ ἐμφάνισι τοῦ ἀσυνείδητου εἶναι τὰ ψυχοπαθολογικὰ φαινόμενα, ὡς νευρωτικὲς συμπεριφορὲς πὺ κάνουν τὴν ζωὴ μας πολὺ δύσκολη. Διότι ἄλλο νομίζω ὅτι κά-

νω και άλλο κάνω πράγματι. Ύπ' αυτή τήν έννοια ο άνθρωπος μπορεί να αρρωστήση τόσο, ώστε να χάση τον έαυτό του. Ψυχανάλυσι είναι ή προσπάθεια να αποκατασταθῆ μία άκεραιότητα ή όποία έχει άπολεσθῆ, έπειδή άκριβώς ο άνθρωπος βρῆκε τρόπο να άπωθῆ μεγάλες έπιθυμίες συνδεδεμένες με τήν παιδική του ήλικία και τις μεγάλες άγάπες της, πού συνήθως ανάγονται στο γονεϊκό περιβάλλον. Οι άγάπες τουῦτες παίρνουν τέτοια διάστασι στην έσωτερική ζωή του παιδιοῦ, ώστε μεταβάλλονται σε δεύτερο έαυτό, ο όποιος υποβάλλει συμπεριφορές πού κάνουν τον άνθρωπο να χάνη έπαφή με τήν πραγματικότητα και να αρρωσταίνη.

Τήν θεωρία και τήν θεραπευτική πρακτική αυτών των παθογενειών δημιούργησε ο Φρούδ και τήν ώνόμασε Ψυχανάλυσι. Συνέθεσε δύο έλληνικές λέξεις, τó «ψυχή» και τó «άνάλυσι», και έφτιαξε έναν όρο με παγκόσμια χρῆσι – τήν Ψυχανάλυσι. Κάτι ανάλογο με τó «φιλία» και τó «σοφία», των όποιων ή σύνθεσι έδωσε τήν Φιλοσοφία. Βέβαια τó «Φιλοσοφία» υπῆρξε πλάσμα των Άρχαίων, αλλά και τó «Ψυχανάλυσι» στις καταβολές τους παραπέμπει. Ός γνωστόν, ο σοφιστής Άντισθένης

άσκοῦσε στὴν Κόρινθο τὴν «τέχνην ἀλυπίας» (τοὺς λυπούμενους διὰ λόγων θεραπέων καὶ πυνθανόμενος τὰς αἰτίας, παρεμυθεῖτο τοὺς κάμνοντας), ἐνῶ στὰ ἑλληνιστικὰ χρόνια ἦσαν πλῆθος τὰ βιβλία *Περὶ παθῶν*, ὅπου συγγραφεῖς, σὰν τὸν Ποσειδώνιο, ἐπιχειροῦσαν νὰ θεραπεύσουν ψυχικὰ προβλήματα τοῦ τύπου λύπης, φόβου, ἡδονῆς μὲ χρῆσι τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Μὲ τὴν ψυχανάλυσι ὁ Φρόυδ δὲν ἔρχεται νὰ καταστρέψῃ τὸ σκοτάδι τοῦ ἀσυνείδητου, ποὺ μᾶς κάνει τὴν ζωὴ δύσκολη· ἔρχεται νὰ τὸ ἐγκεντρίσῃ στὸν κόσμο τοῦ λόγου. Ἔτσι μόνο θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἐπιστήμη. Ἔρχεται δηλαδὴ νὰ ἀναδείξῃ τὰ αἴτια τῆς ψυχικῆς ἀλογίας, ὥστε στὴν θέσι τοῦ ἀσυνείδητου νὰ βρεθῇ ἡ συνείδησι θεραπευτικά. Ζῶντας στὴν πολὺ προηγμένη κοινωνία τῆς Βιέννης, ὁ Φρόυδ κατάλαβε τὴν σημασία τῆς ἀνακαλύψεώς του γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ σύντομα δικαιώθηκε. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ἑκατομμύρια ἄνθρωποι σκέφθηκαν καὶ σκέπτονται αὐτὰ τὰ πράγματα, πολλοὶ ἐπίσης ξεκίνησαν μαζί του καὶ κατόπιν ἀκολούθησαν δικούς τους δρόμους, ὅπως ὁ Ἄντλερ καὶ ὁ Γιούνγκ, ἐνῶ ἄλλοι συνέχι-

σαν γόνιμα με παραλλαγές του δικού του δρόμου, ή Μέλανι Κλάιν, ἄς ποῦμε. Ἡ ψυχανάλυσι εἶναι μία ζωντανή ὑπόθεσι μεγάλης ἐλευθερίας στὴν ἔρευνα, ἀσχέτως ἐὰν κατὰ καιροὺς κάποιοι τὴν ἀκολουθοῦν ἰδεοληπτικά. Χωρὶς αὐτήν, θὰ ζούσαμε ἀκόμη σ' ἓναν κόσμο ἀκατανόητο, τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ἀπόλυτο παραλογισμό πολλῶν ἀπὸ τίς σκέψεις καὶ τίς πράξεις μας. Ἐννοεῖται, τὸ ἀνεξέλεγκτο πλῆθος ἐπιλογῶν μας ἔχει προεκτάσεις καὶ σὲ συλλογικὸ ἐπίπεδο.

Δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο ὅτι τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Φρόυδ προκάλεσαν μεγάλη ἀντίδρασι καὶ ἀπέραντο θαυμασμό. Φθάσαμε μάλιστα σὲ σημεῖο ἄλλοι νὰ τὸν χαρακτηρίζουν ἀπατεῶνα καὶ ἄλλοι νὰ τὸν ἀποκαλοῦν γίγαντα, ἐνῶ γιὰ πολλοὺς συνεχίζεται ἡ συζήτησι περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται. Ἡ αὐστηρότερη κριτικὴ ποὺ τοῦ κάνουν εἶναι ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο δημιούργησε δὲν εἶναι ἐπιστήμη. Ῥωτᾶμε λοιπόν: Εἶναι ὄντως ἐπιστήμη ἡ ψυχανάλυσι; Γιατί, ἂν δὲν εἶναι ἐπιστήμη, πρέπει νὰ ξανασκεφθοῦμε πολλὰ πράγματα. Στέκει ὡς θεραπευτικὴ διαδικασία ἢ μήπως θεραπεύει τὸν ἑαυτό της, ὅπως λέει ὁ Κράους;